

Geachte aanwezigen, beste Han,

9 juni 2020

Johanna Jacobs

Mijn relatie met Willem gaat terug tot 1991 toen ik tot conservator van museum Het Markiezenhof werd benoemd.

De archivariissen van de archiefinstellingen in West-Brabant, die toen nog niet gefuseerd waren tot het huidige Westbrabants Archief, hadden besloten om de geschiedenis van West-Brabant in alle facetten te onderzoeken met het doel een publicatie én een tentoonstelling in Het Markiezenhof. Vanwege dat laatste was ik als pas benoemde conservator en als enige vrouw bij dit project betrokken. Ik bezocht alle heemkundekringen om uit hun collecties de relevante stukken voor de expositie te vergaren.

Bert van Gastel, archivaris van Roosendaal, en ik namen het initiatief om subsidie aan te vragen voor een full colour uitgave van het boek over West-Brabant. In die tijd was kleurendruk erg kostbaar. We vroegen en kregen de gevraagde financiële bijdrage van het Prins Bernhard Cultuurfonds. Toen wij dit verheugd meldden tijdens de eerstvolgende bijeenkomst, ontstak Willem in woede. Hij vond een full colour uitgave niet nodig, conform de wetenschappelijke principes van die tijd: afbeeldingen zijn, gechargeerd, een noodzakelijk kwaad. Deze uitbarsting leidde tot een groter conflict onder de archivariissen en een tijdelijke verwijdering tussen hen en Willem. Het boek en de tentoonstelling zijn er nooit gekomen.

Willem groette mij niet meer maar ik liet me niet kennen. Wonend in Bergen op Zoom verplaatste ik mij per fiets en vanaf zadelhoogte riep ik, wanneer ik Willem zag, “Dag mijnheer Van Ham” waarop Willem wel móest teruggroeten.

Na al die jaren doet deze ongunstige start merkwaardig aan want later konden wij uitstekend met elkaar opschieten en groeide er vriendschap.

Ik heb het geweten aan onzekerheid van Willem. Hij had zich opgewerkt en als onderzoeker snel een reputatie opgebouwd die werd beloond met de toekenning van de eerste Sakko cultuurprijs van Bergen op Zoom in 1981. Desondanks knaagde er iets. Hij voelde zich toch de mindere omdat hij niet academisch geschoold was. Als extraneus volgde hij een opleiding Geschiedenis aan de Katholieke Universiteit van Nijmegen die hij voltooide in 1994. Daarna begon zijn promotie-onderzoek dat glansrijk werd afgerond in 2000 met het standaardwerk ‘Macht en gezag in het Markiezaat’. Stadshistoricus Yolande Kortlever was een van de paranimfen en tal van Bergenaren waren voor de promotie naar Nijmegen afgereisd.

Om anderen kennis te laten nemen van zijn baanbrekende werk, werd in de Hofzaal van Het Markiezenhof een avond georganiseerd waarbij Willem werd geïnterviewd door Michel de Koning. In eerste instantie zag Willem enorm op tegen dit door mij geopperde voorstel maar het bleek goed uit te pakken. Voor een afgeladen Hofzaal werd de enorme prestatie door Willem en de voorbeeldige studie door de antwoorden op de door De Koning gestelde vragen, voor eenieder duidelijk. En Willem genoot!

Hij werd zelfverzekerder en daardoor ook toegankelijker en milder. Een belangrijke bijdrage hierin werd geleverd door de vriendschap, de zorgzaamheid en onbaatzuchtige liefde van Han waardoor hij zich gedragen wist en geankerd voelde.

Er was bij Willem geen onderscheid tussen werk en persoon: hij wás onderzoeker, wetenschapper en publicist. Hij werkte dag en nacht en zijn lijst met publicaties is ver uit de langste van alle onderzoekers in onze regio. Zijn kennis was beangstigend groot: hij was een klasse apart. Ik denk dat hij alleen aan wetenschapper-vriend Karel Leenders op dit vlak een maatje had.

Hij gruwde van onnauwkeurige op schrift gestelde en niet onderbouwde artikelen die leidden tot mythevorming en fictie. Een voorbeeld staat

mij nog helder voor de geest; alle artikelen rondom Gertrudis en haar nevenverschijnselen als bronnen en heilige locaties. Zijn ergernis hierover zette hij om in een gedegen onderbouwde studie in 2006 in twee delen gepubliceerd in de Waterschans: Langs vrome paden en vreemde dwaalwegen. Gertrudis van Nijvel opnieuw bezocht. Het mocht niet baten: later zag ik wederom bijdragen waarin deze rechtzetting werd genegeerd en voortgegaan werd op de ingeslagen dwaalweg.

Enkele herinneringen aan Willem zijn mij dierbaar. In 2007 werd Willem ridder in de orde van Oranje Nassau. In een volle zaal van Theater de Maagd werd het lintje uitgereikt aan een zeer vergulde Willem. Op de website van BN/de Stem van afgelopen vrijdag was naast zijn In memoriam een prachtige en treffende foto van dit moment geplaatst: een breed lachende Willem op de Grote Markt met op het revers van zijn pak gespelde lintje en een bos bloemen in de hand. Mooie herinneringen bewaar ik aan de bruiloft van Yolande en Saskia in 2009. Met een gehuurd busje vertrokken de vrienden waaronder Willem en Han van Bergen op Zoom naar Ouderkerk aan de Amstel. Onderweg heerste een vrolijke opgewonden schoolreisjessfeer. Er moesten liedjes worden gerepeteerd die wij tijdens het feest ten gehore zouden brengen. Willem zong uit volle borst mee!

Willem was volkomen authentiek. In de omgang leerde je zijn eigenschappen kennen.

Hij had een groot gevoel voor humor. Rond 2004-2005 begon de soap over het ondergronds archief- en museumdepot. Uit maar liefst dertien door Historisch Centrum Het Markiezenhof uitgewerkte varianten werd uiteindelijk de huidige onder het Wilhelminaveld gekozen. Maar daar ging een langdurig en bij tijd en wijle ook karikaturaal traject aan vooraf. In die periode belde Willem mij regelmatig op zaterdagmorgen over wat er nu weer in BN/de Stem over deze kwestie was

gepubliceerd. Soms belde ik hem om mijn hart te luchten. Na serieus over de kwestie gesproken te hebben, kenschetste Willem een situatie of een persoon op een prikkelende sarcastisch-humoristische wijze. Dat bracht bij mij een vliegwiel in beweging met tegenopmerkingen zodat wij eindigden met een hele reeks absurdistische uitspraken waarbij mij af en toe de tranen over de wangen liepen.

Het was altijd fijn wanneer Willem bij een opening of andere bijeenkomst aanwezig was en waar we dan vaak in mijn ‘bolide’ – zo kondigde ik mijn komst met mijn Suzuki Alto, Swift en Opel Corsa altijd bij hem aan - naar toe reden. Na afloop dronken we nog wat waarbij het vliegwiel regelmatig werd aangezwengeld en zo’n bijeenkomst vrolijk eindigde.

Een andere eigenschap was zijn bescheidenheid. Hij trad niet op de voorgrond. Vanuit trauma’s uit het verleden eiste hij wel de credits voor zijn werkzaamheden. Yolande vertelde mij dat hij haar eind maart belde met de opdracht dat zijn naam als medeauteur op het titelblad van het *boek over Jan IV* moest worden geplaatst.

Dit boek waaraan hij een belangrijke bijdrage, en zoals altijd op tijd, leverde, zal in november dit jaar verschijnen.

De meest opvallende eigenschap was zijn werklust. Met het zojuist genoemde boek over Jan IV eindigt de teller op zo’n 535 publicaties van zijn hand: alle wetenschappelijk onderbouwd, alle standaardwerken die staan als een huis. Aan de regel op zijn rouwbrief “*Na een arbeidzaam leven*”, zou ik willen toevoegen: “Willem heeft de aan hem toevertrouwde talenten – in de parabel het hoogste aantal van vijf – verduizendvoudigd”. Hij heeft zich van meet af aan opgewerkt met studies waardoor hij uiteindelijk doctor werd. Van administratief medewerker op de secretarie in Steenberg en klom hij op tot gemeentearchivaris van Bergen op Zoom. Hij heeft sinds zijn eerste publicatie in 1957 er 534 aan toegevoegd. Van een wetenschapper oude stijl ontwikkelde hij zich tot schrijver met oog voor vormgeving en leesbaarheid. Een prachtig voorbeeld is het in 2018 uitgekomen en

tijdens een geanimeerde bijeenkomst gepresenteerde boek *Polders in Kaart / Noord-West Brabant 1565 -1590* dat hij samen met Karel Leenders schreef. Het boek is een absoluut ‘hebbeding’, prachtig en kleurrijk vormgegeven met als extra’s de erbij los geleverde Gastelse- en Mauritskaart.

Een andere mooie eigenschap van Willem was zijn hulpvaardigheid. Nog tijdens het laatste grote project voor mijn pensioen, Zilver in en rond Bergen op Zoom, heeft hij meerdere keren uitgebreid hulp geboden op door mij gestelde vragen inzake heraldische wapens en historische personen.

En tenslotte was Willem ook bourgondisch. Hij hield ontzettend van lekker eten en het bezoeken van restaurants samen met Han waren geliefde en veel gebezigde uitstapjes. Met plezier denk ik terug aan het etentje dat Willem organiseerde ter gelegenheid van zijn 80ste verjaardag in Tapasrestaurant 0164 dat in die tijd regelmatig door Han en Willem werd bezocht. Het was een zeer gezellige en geanimeerde bijeenkomst, goed van eten en drinken. Daarna werd zijn gezondheid slechter. Een gepland uitje naar het Rijksmuseum kon hierdoor niet doorgaan evenals andere voorstellen om ergens naar toe te gaan.

De verdiensten en het belang van Willem kunnen niet overschat worden. Met zijn dood is een authentiek en groot Bergenaar heengegaan. Maar hij zal voortleven, niet alleen in onze herinnering maar ook ver daarna. Hij heeft zijn naam voor altijd gevestigd door de talloze publicaties die de basis zullen vormen voor verder onderzoek. Willem bedankt voor je vriendschap en voor alles wat je voor Bergen op Zoom en Noord-Brabant hebt betekend.

Johanna Jacobs, kunsthistoricus